ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ОЛӢ, ФАН ВА ИННОВАТСИЯҲОИ РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ САМАРҚАНД БА НОМИ ШАРОФ РАШИДОВ

ДАСТУР ВА МЕЗОНИ БАҲОГУЗОРӢ

АЗ РӮИ ТАХАССУСИ 10.00.05 – ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ ХАЛҚҲОИ ОСИЁ ВА АФРИКА (ЗАБОНИ ТОҶИКӢ ВА АДАБИЁТИ ТОҶИК) БАРОИ ДОХИЛШАВАНДАГОНИ ДОКТОРАНТУРАИ ТАКЯВӢ

Самарқанд – 2026

Аннотация

Дастур барои дохилшавандагони докторантура аз рӯи ихтисоси 10.00.05 – Забон ва адабиёти халқҳои Осиё ва Африка дар асоси нақшаи таълимии соли хониши 2025/2026 аз рӯи тахассуси 70230502 – Адабиётшиносӣ (адабиёти тоҷик) ва 70230101 – Лингвистика (забони тоҷикӣ) сохта шудааст. Дар дастур мазмун ва моҳияти фанҳои тахассусӣ дар бахши магистратура, нуктаҳои асосӣ ва назарии фанҳои таълимӣ ба нақша гирифта шудааст.

Тартибдиҳандагон:

Шерназаров А.	–	Мудири кафедраи Филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи ДДС, д.ф.ф.ф. (PhD), дотсент
Раҳимқулов Ғ.	–	Доценти кафедраи Филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи ДДС, д.ф.ф.ф. (PhD), дотсент
Адашуллоева Г.	–	Доценти кафедраи Филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи ДДС, д.ф.ф.ф. (PhD), дотсент

Дастур дар шӯрои илмии институти забонҳо ва маданияти халқҳои Осиёи Марказии Донишгоҳи давлатии Самарқанд муҳокима гардида, барои тасдиқ пешниҳод карда шудааст. (26-уми августи соли 2026 баённомаи рақами № 1).

МУҚАДДИМА

Мутахассиси 10.00.05 − Забон ва адабиёти Осиё ва Африка соҳаи гуманитарӣ буда, маҷмӯи омӯзиши таърихи ташаккул, таҳаввул, давраҳои тараққиёт адабиёти тоҷик ва осори назариву поэтикии он, хусусиятҳои ғоявӣ-бадеӣ, жанрӣ, ҳаёту эҷодиёт ва арзиши адабии осори симоҳои намоёни таърихи адабиёти тоҷик, забон ва мавқеи он дар ҷамъият, ба гурӯҳи забонҳои эронӣ мутааллиқ будани забони адабии ҳозираи тоҷик ва мақоми он, хусусиятҳои фонетикӣ, луғавӣ, морфологӣ, синтаксисии фанни прагмалингвистика, муаммоҳои забони адабии ҳозираи тоҷик, масъалаҳои назарияи забоншиносӣ, таърихи забони тоҷикӣ ва давраҳои он, махсусиятҳои сарфию наҳвии забонро фаро мегирад.

Вазифаи ихтисосҳои дар замири равиши мазкур буда, барои чуқур гардонидани дониши талабаҳо оиди прагмалингвистика ва моҳияти он, . Забоншиносии прагматикӣ ва алоқаи он бо фанҳои дигар, аз таърихи омӯзиши прагмалингвистика, забоншиносии прагматикӣ, объектӣ ва предмети тадқиқоти он, масъалаҳои назарияи забоншиносӣ ва муаммоҳои он, фонетика, морфология, лексикология, фразеология, синтаксис; омӯзонидани заминаҳои пайдоиш, қонуниятҳои инкишофи афкори адабию бадеии халқи тоҷик, таърихи поэтикаи таърихӣ ва афкори адабӣ-назарӣ, ошно намудани онҳо бо муаммоҳои асосии адабиёти навини тоҷик ва чеҳраҳои намоёни он, таъйини шӯҳрати ҷаҳонӣ ва арзиши баланди маънавӣ – ахлоқии адабиёти муосири тоҷик ба мутахассисони оянда дониши назарӣ, малака ва таҷриба ҳосил намудан аст.

Барои дохилшавдагони докторантура аз рӯи ихтисоси **10.00.05 – Забон ва адабиёти Осиё ва Африка** дар асоси мутахассисҳои 70230502 - Адабиётшиносӣ (адабиёти тоҷик), 70230101- Лингвистика (забони тоҷикӣ) магистратура асоси нақшаи таълимӣ аз рӯи 4 то фанни ихтисосӣ ва умумкасбӣ: “Прагмалингвистика”, “Масъалаҳои назарияи забоншиносӣ”, “Муаммоҳои адабиёти навини тоҷик”, “Тасаввуф ва таърихи поэтикаи мумтоз”, саволҳо сохта шудааст. Маълумотҳое, ки фанҳои мазкурро дарбар мегирад дар поён ба таври васеъ оварда шудааст.

Аз рӯи фанни прагмалингвистика:

Мақсад ва вазифаи прагмалингвистика. Алоқамандии мафҳуми забон ва фаъолият. Забоншиносии прагматикӣ ва алоқаи он бо фанҳои дигар, аз таърихи омӯзиши прагмалингвистика, забоншиносии прагматикӣ, объектӣ ва предмети тадқиқоти он. Вазифаи забон ва нутқ, забон ва тафаккур. Сохтори мулоқот, субъект ва объекти алоқа, воситаи алоқа, функсияи алоқа. Тарбияи забон ва нутқ. Нутқи даҳони ва хаттӣ. Ягонагии сохтори мулоқоти нутқ. Мафҳуми дискурс ва моҳияти он. Дискурс, муносибати матн ва контекст.

Категорияҳои асосии дискурс. Масъалаи модулкунии дискурс. Мафҳуми баҳо ва моҳияти он. Муносибати баҳодиҳӣ ва дискурс. Сохтори дискурс. Методҳои гузаронидани дискурс. Алоқаи мантиқ бо дискурс. Шахси забонӣ ва муносибати комуникативии байни онҳо. Муайян намудани омили инсон дар воқеъияти гуногун. Мақсади интенсияи коммуникативӣ (мақсад, вақт, ният) ва моҳияти он. Мақсади нутқ ва таъсири прагматикӣ. Мақсади коммуникативӣ ва стратегияи коммуникативӣ. Стратегия ва мулоқоти коммуникативӣ ва вазъияти он. Самараи прагматикӣ вазифаи прагматикӣ, қобилияти нутқӣ. Ҷумла", "ифода" акти нутқӣ ва муносибати байни онҳо дар ҷараёни нутқ. Мафҳуми акти нутқӣ. Сохтори акти нутқӣ. Таснифи акти нутқӣ. Локутсия, иллокутсия ва мафҳуми он. Мақсади иллокутив ва таъсири он. Дар бораи нутқҳои пурсупос ва худоҳофизӣ. Хусусияти ментали акти пурсупос ва худоҳофизӣ. Навъҳои нутқи пурсупос ва худоҳофизӣ.

Аз рӯи фанни масъалаҳои назарияи забоншиносӣ:

Сарчашмаҳои забони миллии тоҷик. Мавқеи забони адабии тоҷик. Воҳидҳои забон: фонема, морфема, калима, ибора, ҷумла ва хусусиятҳои асосии онҳо. Бобҳои грамматика ва вазифаи онҳо. Се сарчашмаи забони миллии тоҷик ва аҳамияти он. Мавзӯи баҳси фонетика. Маълумот дар бораи лексикология ва навъҳои он. Дараҷаи омӯхта шудани воҳидҳои фразеологӣ дар забоншиносии тоҷик. Таълимот дар бораи калима. Маълумоти умумӣ оид ба синтаксис ва воҳидҳои асосии он – ибора, ҷумлаҳои содда ва ҷумлаҳои мураккаб. Масъалаҳои назарияи забоншиносӣ-курси назариявӣ ташаккул ва инкишофи илми забон. Мактабу ҷараёнҳои забоншиносӣ. Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ. Методҳои лингвистии тасвирӣ, муқоисавӣ, статистикӣ, таҷрибавӣ. Ҷиҳатҳои умумии забоншиносӣ. Муайян намудани ҳудуди лингвистика. Ҷиҳатҳои универсалии забонҳо. Забоншиносӣ дар Ҳиндистон ва Юнони қадим. Забоншиносӣ дар Арабистон Гумбольдт асосгузори фанни забоншиносии умумӣ. Мактабу ҷараёнҳои нав дар забоншиносӣ Хизмати олимони тоҷик дар хусуси пешравии илми забон.

Аз рӯи фанни муаммоҳои адабиёти навини тоҷик:

Равишҳои асосии инкишофи назму насри адабиёти солҳои 20-уми асри XX ва вакилони он. Айнӣ симои бузурги адабиёти тоҷик. Мавқеи Айнӣ дар ташаккули насри тоҷикӣ. Айнӣ ва сарнавишти таърихии халқи тоҷик. Айнӣ адабиётшинос, мунаққид ва таърихнигор. Арзиши ғоявию бадеии осори Айнӣ. Дохунда аввалин роман дар адабиёти тоҷик. Айнӣ ва роли мактаби адабии вай дар пайвандҳои адабии халқҳои тоҷику ӯзбек. Арзиши бадеию илмии "Ёддоштҳо". Мазмун ва мундаричаи осори Лоҳутӣ. Хусусиятҳои жанрии осори шоир. Мавзӯъ, мундаричаи ғоявӣ ва хусусиятҳои жанрии адабиёти солҳои 30. Хизматҳои Мирсаид Миршакар, Абулқосим Лоҳутӣ,

Абдусалом Деҳотӣ дар инкишофи адабиёти кӯдакон. Хусусиятҳои адабиёти давраи чанг. Мақоми М.Турсунзода дар таърихи адабу фарҳанги тоҷикон. Романи сегонаи Ҷ.Икромӣ: “Духтари оташ”, “Дувоздаҳ дарвозаи Бухоро”, “Тахти вожгун”. Мавқеи Улуғзода дар адабиёти тоҷик. Мавзӯъ, мундарича ва хусусиятҳои бадеии насри нависанда. Романҳои “Восеъ”, “Фирдавсӣ”, қиссаи “Ривояти суғдӣ” ва хикояи “Марги ҳофиз”. Хидматҳои Мӯъмин Қаноат, Лоиқ Шералӣ ва Бозор Собир дар инкишофи шеъри ин ниммаи дуюми асри XX. Инкишофи насри бадеии тоҷик ва хусусиятҳои асосии он. Тамоюлоти асосии адабиёти тоҷик дар ин солҳои 60-80 асри XX. Саҳми Мӯъмин Қаноат дар пешрафти шеъри муосири тоҷик. Муҳимтарин хусусиятҳои ҳикояҳои Фазлиддин Муҳаммадиев. Фазлиддин Муҳаммадиев устоди тасвири психологӣ. Ифодаи ин усули тасвир дар қиссаи “Одамони кӯҳна”, романи “Палатаи кунҷакӣ” ва қиссаҳои “Шоҳии япон”, “Варта”. Мавқеи нависандагии Фазлиддин Муҳаммадиев ва сабки эҷодии ӯ. Мавқеи Лоиқ дар назми кунунии тоҷикӣ ва форсӣ. Мундариҷаи ғоявии ашъори Лоиқ. Мавқеи шеъри Бозор дар назми имрӯзаи тоҷик ва форсизабонон. Маҷмӯаҳои “Пайванд”, “Оташбарг”, “Гули хор”, “Мижгони шаб”, “Офтобниҳол”, “Бо чамидан, бо чашидан” ва “Чашми сафедор”. Фаъолияти эҷодӣ ва насри Сорбон, ЮАкобиров, С.Турсун, У.Кӯҳзод, А.Самад, Баҳманёр ва ғ. Сабк ва услуби ашъори Фарзона. Вазъи адабиёти тоҷик дар солҳои охир**.**

Аз рӯи фанни тасаввуф ва поэтикаи таърихии мумтоз:

Қисмҳои поэтикаи таърихӣ: 1. Санъатҳои бадеии сухан, 2. Аруз, 3.Қофия. Рисолаҳои пешина доир ба ин се қисми поэтикаи таърихӣ. Тарҷумон ул-балоға»-и Муҳаммади Родуёнӣ (асри XI), “Ҳадоиқ ус-сеҳр ва дақоиқ уш-шеър”-и Рашиди Ватвот (асри X11), “Ал муъҷам фӣ-маъойири ашъори Аҷам”-и Қайси Розӣ (асри XIII), “Бадоеъ ус-саноеъ”-и Ҳусайнӣ (асри XV), “Ҳақоиқ ул-ҳадоиқ”-и Шарафиддини Ромӣ (асри XVI) ва ғ. “Ал муъчам фӣ-маъойири ашъори ачам”-и Қайси Розӣ (асри XIII), “Меъёр ул-ашъор”-и Насириддини Тусӣ (асри XIII), “Рисолаи қофия”-и Абдураҳмони Чомӣ (асри XV), “Мизон ул-авзон”-и Алишер Навоӣ (асри XV), “Аруз”-и Сайфии Бухороӣ (асри XV) ва ғайраҳо. Бисёрии рисолахо доир ба арӯзу қофия дар замонҳои гузашта вале то замони мо нарасидани бештарини он. Санъатҳои маънавӣ як навъи санъатҳои бадеӣ. Санъатҳои лафзӣ. Маълумот дар бораи арӯз ва вазни шеър. Аҳамияти рисолаҳои арӯз барои омӯхтани қонуниятҳои ин илм. Аҳамият ва мақоми қофия дар шеър. Шеър (рубоӣ ва ғазал) дар хонақоҳҳои сӯфиён. Равнақу вусъати ғазалсароӣ ба таъсири ирфонӣ хонақоҳҳо дар қарнҳои(XII-XIV) ва давраҳои баъдӣ. Ирфон чун як унсури асосии бадеъияти тасаввуф. Маънии дуюми гуманизмҳои тасаввуф чун ғамхорӣ ва ҳимояти инсон ва нақши бузургион дар адабиёти мумтози форсӣ-тоҷикӣ.

Адабиёти тавсиягардида барои омӯхтан аз рӯи дастури имтиҳони малакавӣ барои ихтисоси 10.00.05 – Забон ва адабиёти халқҳои Осиё ва Африка (забон ва адабиёти тоҷикӣ)

1. Ш.М.Мирзиёев. Олий Мажлисга Мурожаатнома. – Тошкент, 2020 йил 24 январ.
2. Ш.М.Мирзиёев “Буюк келагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз”. – Тошкент: “ Ўзбекистон”, 2017 й.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда. Адабиёти форсу тоҷик дар асрҳои XII-XIV. – Душанбе: Дониш, 1983, 232 саҳ.
4. Абдуллоев А., Саъдиев С. Адабиёти форсу тоҷик дар нимаи дуюми асри X1 ва асри XII. – Душ.: Ирфон, 1986.
5. Абдуллоев А. Адабиёти форс-тоҷик дар нимаи аввали асри XI. – Душ.: Дониш, 1979.
6. Абдуллоев А., Саъдиев С. Адабиёти форсу тоҷик дар нимаи дуюми асри XI ва асри XII. – Душ.: Ирфон, 1986.
7. Абдулҳусайн Зарринкўб. Аз гузаштаи адабии Эрон, 1975.
8. Адабиёти форсу тоҷик дар асрҳои X11-X1У. Қисми якум. – Душ.: Дониш, 1976.
9. Асозода Х. Адабиёти тоҷик дар садаи XX. – Душанбе: Маориф, 1999
10. Атоуллоҳ Ҳусайнӣ. Бадоеъ ус-саноеъ. – Душанбе: Ирфон, 1974.
11. Бертельс Е.Э. История литературы и культуры Ирана. Избранные труды. – Москва, 1988. с. 437-518.
12. Бозидов Н. Пайвандакҳо дар забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе, Ирфон, 1978.
13. Болтабоев Ҳ. Фитрат ва жадидчилик. – Тошкент, 2007 й.
14. Бобоев Ю. Эстетика ва қадамҳои назму насри тоҷик. – Душанбе: Адиб, 1988.
15. Воҳидов А. Аз таърихи луғатшависии тоҷику форс. – Самарканд, 1980.
16. Воҳидов А. Забони адабии ҳозираи тоҷик. қисми 1. – Самарқанд, 2011.
17. Воҳидов А. Навъҳои фарҳанг. – Самарқанд, 2000.
18. Воҳидов А. Фарҳангнигории тоҷику форс. – Самарқанд, 2006.
19. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик, чилди 1. – Душанбе, 1985.
20. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик, қисми 2. – Душанбе,

21. Дониш, 1985.

22. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик кисми 3. – Душанбе,

23. Дониш, 1989. Давронов С. Сохти шеъри тоҷикӣ. – Душанбе: Ирфон, 1976.

24. Забеҳулло Сафо. Таърихи адабиёт дар Эрон. Чилди 2. – Теҳрон,1336.

25. Забони адабии ҳоизари тоҷик қисми 1. – Душанбе, 1973.

26. Забони адабии ҳозираи тоҷик, қисми 2. Синтаксис. – Душанбе, 1984.

27. Зикриёев Ф. Стркутурно – семантические особености таджикского паратаксис, – Душанбе, Дониш, 1985.

28. Зоҳидов А. Матни маърӯза – Самарқанд, СамДУ, 2000.

29. Исматуллоева М. Очеркҳои грамматикӣ оид ба ҳолшарҳкунандаҳо

30. дар забони адабии ҳозираи тоҷик, қисми 1, – Душанбе, Ирфон, 1971.

31. Исматуллоев М. Пуркунандаи бевосита дар забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе, 1991.

32. Камолиддинов Б. Муродифоти синтаксисӣ ва ҳусни баён. – Душанбе. Маориф, 1985.

33. Каримов У. Адабиёти тоҷик дар асри XVI. – Душанбе: Дониш, 1985.

34. Каримов Ғ. Ўзбек адабиёти таърихи. (XIX асрнинг иккинчи ярмидан XX аср бошларигача) 3 китоб. – Тошкент: Ўқитувчи, 1976. – 326 б.

35. Қосимов Б. Юсупов Ш. Долимов У, Ризаев Ш, Ахмедов С. Миллий уйғониш даври ўзбек адабиёти. – Тошкент: Маънавият, 2004 й. 352-385 бетлар.

36. Қосимов Б. Миллий уйғониш. – Тошкент, Маънавият, 2002 й. 349-373 бетлар.

37. Қосимова М.Н. Очеркҳо оид ба синтаксиси ҷумлаҳои соддаи насри асри X1. – Душанбе. Ирфон, 2006.

38. Маҷидов Х. Фразеологияи забони адабии тоҷик. – Душанбе, 1982.

39. Маъсумӣ Н. Асарҳои мунтахаб, чилди 2. Забоншиносӣ. – Душанбе, Ирфон, 1980.

40. Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик, чилди 1. – Душанбе, 2007.

41. Мирзозода Х. Таърихи адабиёти тоҷик. Китоби 2. – Душ.: Маориф, 1989.

42. Мусулмонқулов Р. Анъана ва навоварӣ. – Душанбе: УДТ, 1985.

43. Набиев А. Тасвири олами ботинии инсон, нависанда ва замон. – Душанбе: Ирфон, 1987. 160 с.
44. Нурмонов А., Шаҳобиддинова Ш. в.б. Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. Морфология. – Т.: «XXI аср авлоди», 2001.
45. Ниёзмуҳаммадов Б., Рустамов Ш. Баъзе масъалаҳои синтаксиси забон адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе, Ирфон, 1988.
46. Ниёзмуҳаммедов Б. Забоншиносии тоҷик (асарҳои мунтахаб). Душанбе, Ирфон, 1975
47. Отахонова Х. Раҳим Чалил ва эҷодиёти ў. – Душанбе: Дониш, 1967.
48. Отахонова Х. Таҳаввули жанри достон дар назми муосири тоҷик. – Душанбе: Дониш, 1983.
49. Рустамов Ш. Исм. – Душанбе, Ирфон, 1977.
50. Рустамов Ш. Калимасозии исм дар забонҳои адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе, Маориф, 1972.
51. Рустамов Ш. Ҳиссаҳои нутқ ва таснифоти онҳо. – Душанбе, 1999.
52. Саъдиев С. Адабиёти тоҷик дар асри XYII. Монография. – Душанбе: Дониш, 1985.
53. Раҷабӣ М. Тадқиқи таърих – тадқиқи характер. – Душанбе: Адиб, 1990.
54. Сайфуллоев А. М. Турсунзода. – Душанбе: Ирфон, 1984, 464 с.
55. Сайфуллоев А. Аркони сухан. – Душанбе: Маориф, 1985, 275 с.
56. Сайфуллоев А. Мактаби Айнӣ. – Душанбе: Ирфон, 1987, 352 с.
57. Саъдиев С. Сӯзанӣ ва муҳити адабии Самарқанди асри XII. – Душ.: Дониш 1974.
58. Сусов И.П. семантика и прагматика предложения. Калинин КГУ. 1980.
59. Таърихи адабиёти муосир тоҷик. Ҷ.1-4 – Душанбе: Дониш, 1984.
60. Шукуров М. Паҳлӯҳои тадқиқи бадеӣ. – Душанбе: Ирфон, 1976.
61. Шукуров М. Пайванди замонҳо ва халқҳо. – Душанбе: Ирфон, 1982.
62. Шукуров М. Насри реалистӣ ва таҳаввули шуури эстетикӣ. – Душанбе: Ирфон, 1987.
63. Ҳамроев Ҷ. Таърихи адабиёти навини тоҷик. – Тошкент: Тамаддун, 2015. – 549 саҳ.
64. Ҳамроев Ҷ. Эмомалӣ С. Назарияи адабиёт. – Душанбе, 2020
65. Ҳодизода Р. Адабиёти тоҷик дар нимаи 11 асри XIX. – Душ, 1968.
66. Ҳодизода Р, Каримов У, Саъдиев С. Адабиёти тоҷик. Асрҳои XVI-XIX ва ибтидои асри XX. – Душанбе: Маориф, 1988.
67. Ҳодизода Р. Аҳмади Дониш. – Душанбе: Ирфон, 1976.

МЕЗОНИ БАҲОГУЗОРИИ САНҶИШИ ИМТИҲОНОТИ ДОХИЛШАВӢ БА БАХШИ ДОКТОРАНТУРА АЗ РӮИ ТАХАССУСИ 10.00.05 – ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ ХАЛҚҲОИ ОСИЁ ВА АФРИКА БАРОИ ДОХИЛШАВАНДАГОНИ ДОКТОРАНТУРАИ ТАКЯВИИ ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ САМАРҚАНД БА НОМИ ШАРОФ РАШИДОВ

Шакли супориши санҷиш	Хаттӣ
Вақти ҷудошуда	120 дақиқа
Миқдори саволҳо	5
Бали ба ҳар як савол ҷудошуда	20
Бали максималӣ	100